

De steden zijn vrouwvriendelijk, de mensen aardig en er is veel moois te zien. Het valt goed te begrijpen waarom Kroatië een toeristische allemansvriend is.

DOOR DE REISMEIDEN

Dwalen door DALMATIË

Omstreeks middernacht bestel ik een broodje gegrilde kip, – met veel te veel saus – in een snackbar downtown

Sibenik. Een stel meiden heeft de voor mij onbegrijpelijke menukaart vertaald. Zij happen begerig in hun torenhoge hamburgers. Ik ga met mijn broodje verpakt in krantenpapier zitten op een stenen muurtje. In het smalle steegje waarvan er talloze zijn in de autovrije binnenstad, is het best druk. Maar geen vervelende opmerkingen of starende mannenogen. Er hangt een zachtaardige sfeer.

Ik vraag me af of er een vrouwvriendelijker stad denkbaar is. Net heb ik mijn eerste uren in Kroatië doorgebracht. Ik dwaalde door de witte geplaveide straten van Sibeniik, onder stenen bogen door, langs de haven over de boulevard en door het donkere stadsplantsoen. Ik voel me volkomen op mijn gemak. Zelfs 's nachts in deze vreemde stad aan de Adriatische kust, en dat is toch vrij uniek.

Eerste elektrische stadlicht

Ik was op weg gegaan om een historische lamp in het donker te zien branden. Want eerder die middag had een stadgids verteld dat Sibeniik, als eerste Europese stad in 1895 elektrische straatverlichting kreeg op wisselstroom. Vóór wereldsteden als Parijs en Londen en New York. De gids glom van trots terwijl ze in de hoofdstraat wees op de ovale glazen hanglamp boven haar hoofd. Daaruit scheen voor het eerst licht; de hele stad liep uit om dit wonder te aanschouwen. De volgende dag, tijdens een bezoek aan de magnifieke watervallen in het Krka National Park, zal ik horen dat de straatverlichting te danken was aan stroom die hier werd opgewekt door de eerste waterkrachtcentrale van Europa.

Ik kan met goed voorstellen dat die eerste straatverlichting letterlijk een stralend lichtpunt was in de turbulente geschiedenis van deze Kroatische stad. De pest bijvoorbeeld,

sloeg hier in de zeventiende eeuw keihard toe, waardoor tweederde van de inwoners stierf. Dat was nog buiten de aanvallen gerekend van Venetiaanse, Turkse, en Hongaarse invallers, waaronder de stadsbewoners door de eeuwen heen te lijden hadden.

Venetiaanse erfenis

Sibeniik was vanaf de vijftiende eeuw in handen van de Venetianen en die hebben, eerlijk is eerlijk, ook hun positieve sporen nagelaten. Eyecatcher is het prachtige **Venetiaanse driehoekige plein** aan het einde van de oude binnenstad. Aan een zijde staat het

voormalige stadhuis met zuilen, bogen en balustrades van architect Michele Sanmicheli. Het werd in 1943 met de grond gelijk gemaakt, maar weer herbouwd. De eveneens gerenoveerde **St. Jacob Kathedraal** aan de overzijde van het plein is ook al zo'n meesterwerk uit de renaissance. De burgers van Sibeniik hebben er een eeuw lang voor krom gelegen om de bouw te betalen. De beroemde witte stenen kathedraal, maakt deel uit van het UNESCO-werelderfgoed. Ook op UNESCO-lijst, staat het **fort van St. Nicholas**, dat de Venetianen in de zestiende eeuw bouwden bij de ingang van de baai ter verdediging

tegen het Ottomaanse rijk, dat een permanente bedreiging was voor Europa. Een bezoekje aan het militaire bouwwerk, met een bootje dat vertrekt vanaf de promenade vlakbij **hotel Bellevue**, is inmiddels een drukbezochte toeristische attractie. Verdere bescherming moesten de drie forten bieden die op de heuvels boven Sibeniik liggen, ze domineren de weide omgeving als uiting van een bijna boerse kracht. Nu worden er alleen nog gevechten nagespeeld in de forten; afleveringen van de tv-serie *Game of Thrones* zijn opgenomen in Sibeniik.

Invention of tradition

Hoewel de tijd in de historische stad lijkt te hebben stil gestaan - nergens graffiti, geen schreeuwende lichtreclames - stamt het meest geliefde pronkstuk uit het zeer nabije verleden. Een stadswandeling begint niet voor niets bij het moderne **standbeeld van koning Petar Kresimir IV, 'de Grote'**. Deze nationale held wordt hier bewierookt omdat hij rond 1066 naar verluud Sibeniik stichtte. Bijzonder, want andere Kroatische steden waaronder Split en Zadar, werden gesticht door de Romeinen. De koning die in de elfde eeuw heerste over een groot Kroatisch koninkrijk, geldt tevens als de historische belichaming van de jonge Kroatische onafhankelijkheid. Na eeuwenlang overheersing voelden de Kroaten zich eindelijk vrij, nadat ze zich tijdens een onafhankelijkheidsoorlog tussen 1991 en 1995 losmaakten uit het voormalige Joegoslavië. Kroatië riep de onafhankelijkheid uit in 1991 - in 2005 plaatsten ze in Sibeniik een standbeeld van Petar de Grote. Noem het *invention of tradition* van de jonge Kroatische republiek, maar uit alles blijkt dat de Kroaten werkelijk barsten van nationale liefde. De dersten worden niet moe om te vertellen waar hun land het grootse en beste in is. Niet uit arrogantie of ijdelheid, hun nationalisme komt na eeuwenlange vreemde overheersing recht uit het hart.

Het is voor ons Nederlanders even wennen, maar als zij het hebben over 'the war' dan doelen ze niet op de Tweede Wereldoorlog, maar op de Joegoslavische oorlog in de jaren negentig. Het begint al bij de taxichauffeur die tijdens de rit vanaf het vliegveld van Zadar naar Sibeniik, trots praat over het Kroatische voetbalelftal. Hij groeide op tijdens 'de oorlog' maar hij hield er geen trauma aan over, zegt hij. De luchtsirenes die klonken vond hij 'spannend'. Te jong om de betekenis ervan te kunnen duiden, weerhielden ze hem er niet van elke vrije minuut als jochie van tien te voetballen op straat.

Energiek langs de waterval

Behalve patriottistisch zijn de Kroaten zonder uitzondering onvoorstelbaar aardig. Het land telt vier miljoen inwoners die ieder jaar miljoenen toeristen verwelkomen. Ik ben er half september, een zalige tijd om het land te bezoeken. Geen zinderende hitte, maar een zonnetje en een prettige twintig graden. De Kroaten die werken in de toeristische industrie hebben dan al vele tienduizenden toeristen in het hoogseizoen voorbij zien komen. Ik kan me best voorstellen dat de rek er in het najaar wel zo'n beetje uit is. Maar eerlijk, ik heb geen chagrijnige, cynische of ongeduldige Kroaat ontmoet. Op de terrassen, in de hotels en in de nationale parken, iedereen is overal en altijd even behulpzaam en gastvrij. Druk is het in het najaar nog steeds. Wie weet schuilt een deel van de aantrekkingskracht van Kroatië in de vriendelijkheid van de mensen. Voor mij althans wel. Neem nou gids Stjepan Gundic. 's Ochtendsvroeg om 10.00 uur staat hij klaar in **Krka National Park**, een van de grote trekpleisters van Kroatië vanwege de watervallen. Op 19 kilometer afstand van Sibeniik ligt stroomopwaarts lang de **Krka rivier** het plaatsje **Skradin** vanaf daar vaart er een bootje naar het park. Stjepan wacht aan de kade in vol ornaat; beige range rover hoed,

dito gekleurde korte broek met bergschoenen. Energiek loopt hij over de houten vlonders die rond de imposante **Skradinski Buk waterval** voeren. Die planken zijn er om de natuur tegen de voeten van de pakweg tienduizend dagelijkse bezoekers te beschermen. Het doet denken aan een park als Beekse Bergen, maar Stjepan wekt de stellige indruk dat we op ontdekkingsstocht gaan in de wilde natuur. Ik vraag hem of hij van de waterval houdt? Zonder zweem van ironie zegt hij: 'What's not to love?' En dan volgt even later nog een trotse wetenswaardigheid; zelfs keizer Frans Jozef, daalde vorige eeuw per koets af naar dit stukje van zijn enorme Oostenrijks-Hongaarse rijk om de waterval te bekijken. Wel wil Stjepan hedendaagse bezoekers aanmoedigen om van de

gebaande paden te treden. De grote massa blijft hangen in het zuiden van te park, en dat is doodzonde. Want de Krka rivier, die dwars door de binnenlanden van Dalmatië stroomt, heeft nog veel meer watervallen die allen uitmonden in kraakheldere groene poeltjes waar je de vissen in kan zien zwemmen. Dat is wel voor echte avonturiers, want de hoge **Manojlovac waterval** in het noorden van het park, valt alleen individueel te bezoeken. Op de kronkelende weg vol haarspeldbochten ernaartoe, ligt een viewpoint met fantastisch uitzicht op het piepkleine **eilandje Visovac** en het daarop gebouwde klooster.

Rebelse schapenhoedster

Om Kroatië te bezoeken is een auto een must. Ver weg van de romantische kuststrook, diep in

de binnenlanden van Dalmatië, staat in **Pakovo Selo** een klein **openluchtmuseum, Etnoland**. Servische opstandelingen probeerden hier vlakbij in 1991 het ruige stenen landschap van Kroatië in tweeën te snijden. Het is niet moeilijk om je voor te stellen dat het leven hier zwaar was - en ongetwijfeld nog altijd is. De moeder van de man die er gehuld in klederdracht uitziet als de museumeigenaar, werd er als negenjarig meisje op uit gestuurd om schapen te hoeden. Ze kon goed leren, vertelt hij. De leraar van de lagere school kwam nog langs om haar ouders te overtuigen hun dochtertje niet van school te halen. Maar die waren onvermurwbaar. Haar oudere broer hadden ze nodig voor andere boerenklussen en zij was nu oud genoeg om het schapenhoeden van

hem over te nemen. Of ze het eng vond, zo alleen op het droge platteland, heeft hij zijn moeder nooit gevraagd. Ze was wel een tikje rebels. Want tegen de etiquette in, ontmoette ze zijn vader niet tijdens het traditionele dansen, dé manier waarop jongens en meisjes elkaar in deze streek vroeger het hof maakten. Ze liep rond haar twintigste weg van huis, en liep zo zijn vader tegen het lijf.

Wonderbaarlijk natuurfenomeen

Zee, bergen, cultuur en duizend eilanden; de Kroaten vinden dat ze boffen met hun land. Langs de kustweg van Sibenik naar Zadar, bevindt zich een wonderbaarlijk natuurfenomeen. Aan de ene kant zie je het blauwe water van de Adriatische zee. Aan de andere kant van de weg ligt evenwijdig aan de zee, het eveneens blauwe, maar brakke water van het **Vransko meer**. Dit meer, het grootste van Kroatië, is onderdeel van een beschermd natuurgebied vanwege de unieke biodiversiteit. Spotten van een van de 251 verschillende vogelsoorten mag,

voor verrekijkers kan je terecht in een van de posten van het **Vransko Jezero natuurpark**. Wandelen en fietsen kan ook. Die middag zit ik op een mountain-bike, van alweer een alleraardigste sportieve gids. Hij is net even iets getrainder dan ik. Hij fietst staande op zijn trappers ver voor me langs de rand van snelwegen en over onverharde kiezelpaden, die slingeren tussen de pijnbomen, soms vervaarlijk dicht langs de metershoge rotsachtige kust. Het azuurblauwe water lonkt. Onderweg neem ik een duik vanaf een van de ontelbare kiezelstrandjes. Die vallen alleen te bereiken na een - voor mij angstvallige - afdaling over de rotsen. Ik ben niet alleen, want zoals overal aan de kust, zijn er vele zonneaanbidders. Ze hebben linnen klapstoeltjes meegenomen, of een luchtbed. De gids vertelt dat het allemaal toeristen zijn. Hijzelf ligt net als zijn Kroatische dorpsgenoten nooit in de zon. Hij vervoert toeristen over zee naar een van de nabijgelegen eilanden, voor zijn lol jaagt hij met

een harpoengeweer onder water op vissen.
De zon zie ik die avond ondergaan op een wonderschone plek. Overal zijn prachtige uitkijkpunten, maar die ene op **kaap Kamenjak** is wat mij betreft onovertroffen. Klauterend over de grijze kale rotsen waan ik me op de top van de wereld. Het uitzicht over de zee, het Vransko meer en de vele eilanden onder me: ik voel me zen. Later hoor ik dat het eiland waar *Expeditie Robinson* vorig jaar werd opgenomen, daar ergens in de verte ligt. Het Nederlandse toerisme naar Kroatië is van een half miljoen bezoekers met 10 procent gestegen, mede dankzij dit populaire tv-programma. Gelukkig is er van die toegenomen drukte niets te merken terwijl ik op de rotsen van Kamenjak geniet van de steeds zwarter wordende eilanden in de oranje gloed.

Fotogenieke rivier-kloof

Water is er in Kroatië in overvloed. Ook na afloop van de afgelopen verzengend hete droge Europese zomer, valt er in september nog te kajakken in de **Zrmanja rivier**. Vanwege de kracht waarmee de 69 km lange rivier vanuit het hoge **Velebit gebergte** komt, is door het stromende water in het kalkgesteente door de eeuwen heen een meters diepe kloof gekliefd, met talloze watervallen.

Vlakbij **Maslenica** ligt het uitzichtpunt **Pariževa ka glavica**, waar je de rivierkloof die daar op zijn diepst is, van bovenaf kan bekijken. Tweehonderd meter lager zie je het helblauwe water tussen het geelwitte kalkgebergte schitteren. Het is een uiterst fotogenieke plek, en dat vinden Instagrammers vanzelfsprekend ook. Ik zie hoe een dertigjarige vrouw haar peuter in de armen van haar man drukt, en afdaald van het plateau. Ze klautert op een angstaanjagend hoge losse rotspunt. Daar maakt ze wat selfies, terwijl haar man dat ook weer vastlegt met zijn telefoon. Waanzin. Hogerop de rivier in het plaatsje **Obrovac** ligt het Riva Rafting Centar. Daar stap ik in een kajak,

samen met de instructeur. De 14,5 kilometer lange kajak-tocht door de ongerepte natuur is een belevenis dankzij het prachtige heldere water, de stroomversnellingen, en watervallen.

Zeekunst

Ik begon mijn reisje in Sibenik en eindig in **Zadar**. Deze stad is groter en mondainer, want het heeft bijvoorbeeld een universiteit en een haven waar cruiseschepen aanmeren. Ik word tot mijn verrassing van mijn **hotel Diadora** afgehaald door een taxi-chauffeuse. Ze studeerde economie, niet in Zadar maar in Rijeka. Wat ze dan in een taxi doet? Ze helpt haar man een handje. Net bevallen van haar tweede kind, heeft ze nog zwangerschapsverlof van haar reguliere baan bij de politie. Haar echtgenoot heeft een taxibedrijf, vandaar. Als ik uitstap bedenk ik me dat het aantal hoogopgeleide vrouwen in Kroatië misschien ook wel het aantal hoogopgeleide mannen overtreft net als in Nederland. Ze zet me af bij de **oude stadpoort**, de entree tot de oude binnenstad. Aan de overkant van de straat ligt de moderne boulevard. Die voert langs een jachthaven en eindigt bij de zeepromenade. Daar speelt de

Kroatische architect Nikola Basic met de elementen. Hij ontwierp de Zonnegroet, een cirkel bestaande uit driehonderd zonnepanelen die worden opgeladen door het daglicht. Zodra de zon ondergaat, gaan de lichttegels branden op het ritme van de muziek van het nabij gelegen **Zeeorgel**.

Dit onderwaterorgel, dat muziek maakt door de golfslag van de zee, is ook een geesteskind van Basic. Uit een ogenschijnlijk gewone wit marmeren trap klinken klanken uit de traptreden zodra de golven lucht duwen in de onderliggende orgelpijpen. Het hypnotiserende, rustgevend muziekspel, heeft de **Riva Nova** vanaf 2005 behoorlijk opgefleurd.

Kruistocht door twintig eeuwen

Los van deze moderne kunstwerken, is een wandeling dwars door Zadar, toch vooral een kruistocht door twintig eeuwen geschiedenis. Zo is het **Archeologisch Museum** dat grenst aan het **Forum Romanum**, gehuisvest in een gebouw van communistische signatuur, dat stamt uit de tijd van de Joegoslavische president Tito. Vlak naast de negende eeuwse Byzantijnse **vestingkerk van St. Donatus** werd een

Romeins forum opgegraven, onder weggebombardeerde huizen vandaan. Zadar was de stad die in de Tweede Wereldoorlog het zwaarst werd getroffen door luchtaanvallen van de geallieerden, omdat het destijds in Italiaanse fascistische handen was. In 1947 werd Zadar toegevoegd aan de Socialistische Federale Republiek Joegoslavië. Verwoesting was net als in het geval van Sibenik overigens niets nieuws: Rome, Byzantium, Venetië en Hongarije hebben door de eeuwen heen gestreden om het bezit van Zadar.

De allercharmantste gids Vlatka houdt niet op met benadrukken hoeveel stadshistorie ze helaas niet kan vertellen wegens tijdgebrek. 'Our history is to much, just to much.' Bij het klooster en de kerk van **St. Franciscus van Assisi** treedt ze uit haar rol. Trouwen in de kerk? Ha, dat heeft ze gedaan. Maar na jaren proberen, hield ze haar huwelijk voor gezien. Ze woont nu alleen met haar zoon. Officieel gescheiden is ze niet. Haar ouders en de zijne keuren het af, en het mag bovendien niet van de katholieke kerk. Tja, Kroaten zijn aardig, de kerkelijke regels waarmee het gros van de overwegend katholieke Kroatische bevolking te maken heeft, zijn dat niet.

De Reismeiden

Hoe kom je er?

Vanuit Nederland is het zo'n 1600 km rijden naar Sibenik. De snelste route brengt je door Duitsland, Oostenrijk, Slovenië en uiteindelijk door Kroatië. Vliegen kan met verschillende maatschappijen naar Split of Zadar, een vlucht duurt twee uur.

Wellness

In drie van de vier hotels waarin ik verbleef zit een wellness. Informeer van tevoren of de toegang is inbegrepen bij de kamerprijs, want dat is niet altijd het geval. In het fraaie **Bellevue hotel** in Sibenik, zit de sauna in de kelder, een badjas ligt op de kamer. De ruimten zijn kraakhelder, er is een Finse sauna, een zeer krachtige stoomsauna en een klein zwembad. Thee staat klaar, dat is overigens overal zo, soms zelfs met notjes en abrikozen.

In het grote **Amadria Park Hotel** aan het strand van Sibenik, ga ik niet 's avonds naar de sauna maar om acht uur 's ochtends. In de reusachtige ruimtes ben ik alleen. Naast een Finse sauna en een hamam is er een halfnatte sauna met gekleurde lampjes. Een badjas en handdoek krijg ik bij de entree. In het **Diadora Hotel** in Zadar tenslotte, zijn ze zo aardig om speciaal voor mij om acht uur open te gaan. Vanzelfsprekend ben ik hier ook in mij eentje. Ik heb de indruk dat de Finse sauna nog niet helemaal op temperatuur is gekomen, meer de stoomsauna is dat wel. Hier loop ik zo binnen 5 minuten het zandstrand op en plons in zee.

Eten en drinken

Vegetariërs hebben het in Kroatië niet makkelijk. Vlees is een hoofbestanddeel van de Kroatische

keuken, zeker in het doorsnee restaurant. Lam aan het spit, of gepaneerde schnitzels zijn favorieten voor de lunch, de belangrijkste maaltijd voor de Kroaat. Traditioneel bereid men vlees, en ook octopus, in een gietijzeren koepelpot 'de peka' die urenlang in het vuur staat bedekt met gloeiende kooltjes. In de peka zitten naast vlees ook aardappelen, maar vrijwel geen groenten. Als voorgerecht wordt zeer geregeld gedroogde ham 'pršut' geserveerd, samen met schapenkaas. De koffie in Kroatië is uitstekend, net als de wijnen. We drinken in Zadar in een wijngaard die door koning Petar in 1066 aan een abdij werd geschonken, heerlijke glazen uit het wijnhuis Kraljevski Vinogradi. Likeur wordt ook veel geschonken, iedere plaats heeft zijn eigen bereidingswijze. Maraschino, de kersenlikeur uit Zadar, is wereldvermaard.

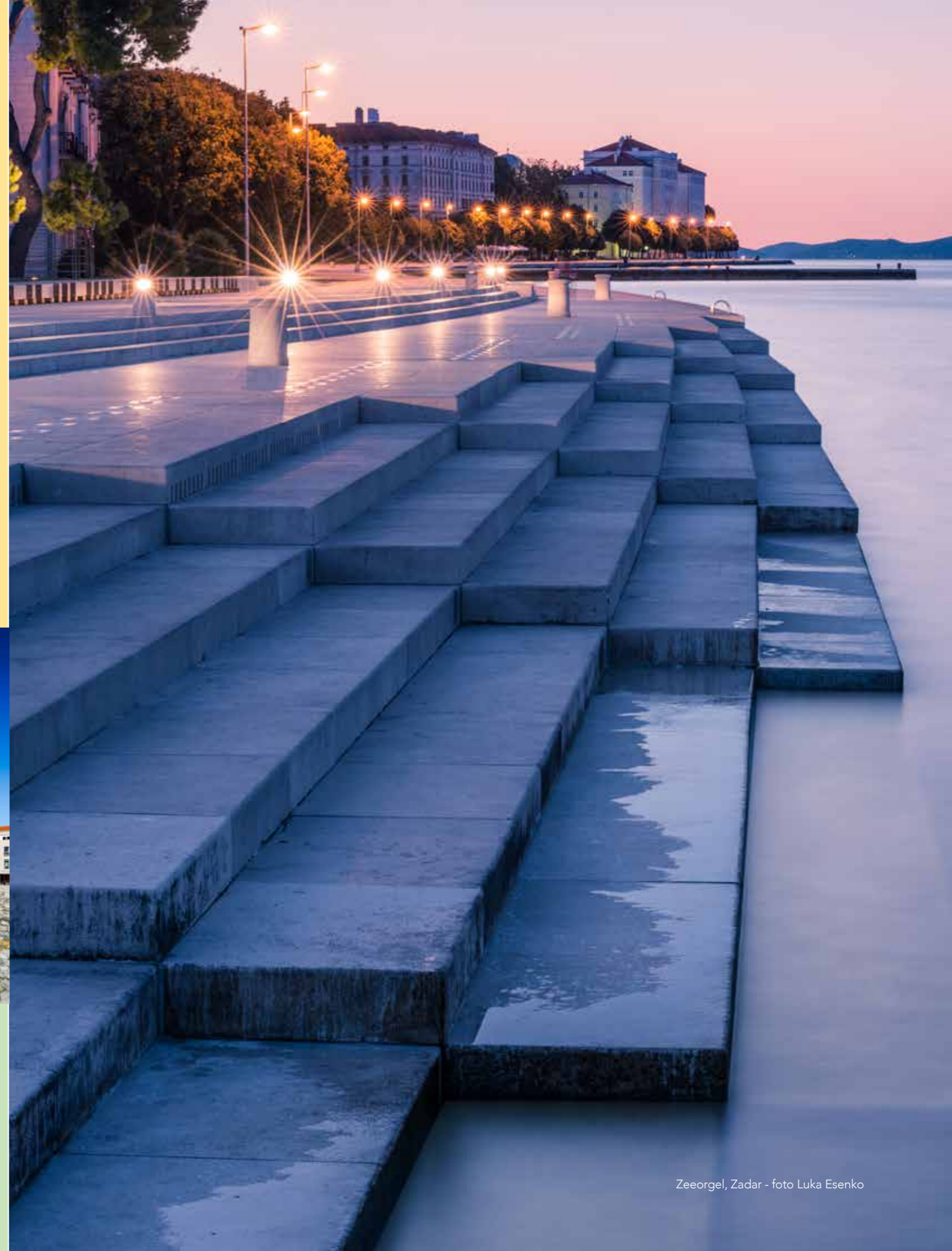
Zadar - foto Milan Sabic

Historische vrouwen van Sibenik

Waarom horen we alleen verhalen over mannelijke historische helden? Dat vroeg ook een vrouwelijke stadsgids in Sibenik zich af. Ze vond een legende, opgetekend door een priester, waarin vrouwen de hoofdrol

spelen. Ze vertelt dat het te danken was aan het verzet van de vrouwen van Sibenik dat ooit een aanval van 20.000 Turkse soldaten mislukte. Toen het Turkse leger oprukte, gooiden de vrouwen hun rokken omhoog. Volledig van slag, verloren de soldaten hun scherpste. Dat gaf de

vrouwen de kans kokendhete olie over ze heen te gooien. Een andere vrouwelijke stadsgids is niet van de legende gecharmeerd. Ze vindt dat dit het stereotiepe beeld van de vrouw als verleidster bevestigt. Daarom vertelt zij het verhaal niet tijdens haar tours door Sibenik. ○

Zeeorgel, Zadar - foto Luka Esenko